

Huwelijkse gevangenschap

Informatieblad
september 217

Wat is huwelijkse gevangenschap?

Huwelijkse gevangenschap is een vorm van gevangenschap waarbij iemand (meestal een vrouw) vast zit in een religieus huwelijk, ook na de wettelijke echtscheiding. Iemand wil het huwelijk beëindigen, maar kan dit niet, omdat de echtgenoot dit weigert of de religieuze autoriteiten geen medewerking verlenen aan ontbinding van dat huwelijk. Een door een Nederlandse rechter uitgesproken civielrechtelijke (burgerlijke) echtscheiding haalt in deze gevallen niets uit; het religieuze huwelijk blijft voortbestaan.

Vooraf vrouwen stuiten hierbij op obstakels, die hun ontwikkeling en participatie aan het maatschappelijke leven kunnen beperken. Het kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat vrouwen (en in bepaalde gevallen ook mannen) niet opnieuw kunnen trouwen en/of vervolgd kunnen worden voor bigamie of overspel in het land van herkomst wanneer zij dit wel doen.

Huwelijkse gevangenschap houdt iemand vast in een ongewenste leefsituatie, waarbij ook de eventuele kinderen in het gezin getuige en slachtoffer zijn. Huwelijkse gevangenschap is strafbaar in Nederland. Artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht stelt dat 'dwang' strafbaar is. Iemand tot iets dwingen is verboden. Dat geldt ook binnen een (huwelijks)relatie en dus ook voor huwelijkse gevangenschap. Een scheiding weigeren is een vorm van dwang en dus strafbaar.

Burgerlijk huwelijk

Een burgerlijk huwelijk is de officiële huwelijksluiting, zoals dat in de burgerlijke wet is geregeld. Dit kan alleen op een (tijdelijk) officiële trouwlocatie plaatsvinden. In Nederland is alleen het burgerlijk huwelijk rechtsgeldig. Een religieuze inzegening kan pas plaatsvinden na het burgerlijk huwelijk. Het burgerlijk huwelijk is een verbond tussen twee personen. Om dat voor de toekomst vast te

leggen, maakt een ambtenaar van de burgerlijke stand een huwelijksakte op. Deze akte wordt ondertekend door het huwelijkspaar, door twee tot vier getuigen en door de trouwambtenaar (Bron: diverse juristen & trouwambtenaren, Wikipedia).

Ontbinding van het burgerlijk huwelijk

Het burgerlijk huwelijk eindigt in Nederland (art. 149 Boek 1 BW):

- door overlijden van een van de echtgenoten,
- indien een echtgenoot al jarenlang vermist is, door een verklaring van de rechter dat een echtgenoot vermoed wordt te zijn overleden
- door een uitspraak van de rechter waarin de echtscheiding wordt uitgesproken
- door ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed (Bron: Wikipedia)

Bij een burgerlijk huwelijk is de procedure om een scheiding aan te vragen juridisch gezien niet ingewikkeld. Echter, volgens bepaalde religies mogen echtgenoten niet scheiden. Het huwelijk wordt gezien als een heilig verbond dat niet verbroken mag worden. (Zoals bijvoorbeeld in de Bijbeltekst 'Wat God dan samengevoegd heeft, scheidde de mens niet', Mattheüs 19:6). Echtscheiding is voor sommige 'bevindelijke' of reformatorische christenen gezien taboe. Dit taboe op echtscheiding kan ertoe leiden dat het verbreken van een relatie sterk wordt ontmoedigd of tegengehouden door de (kerk-)gemeenschap en/of familie van het echtpaar, ook in situaties van partnergeweld. Als echtparen een echtscheiding toch willen doorzetten, dan kan met name voor gescheiden vrouwen sociale uitsluiting en verstoting dreigen (Bakker en Felten, 2012). (Bron: Factsheet Atria & Universiteit Maastricht: Huwelijkse gevangenschap in Nederland, 2016)

Religieus huwelijk

Religieuze huwelijken zijn in Nederland toegestaan, mits deze plaats hebben na sluiting van het burgerlijk huwelijk. Dit kan bijvoorbeeld een kerkelijke inzegening of een islamitisch huwelijk zijn, al dan niet in aanwezigheid van een imam, pastoor of pandit. Dit soort huwelijken kunnen zowel in Nederland als in het buitenland afgesloten worden. Je moet in Nederland, zoals gezegd, eerst voor de wet trouwen. Binnen de Nederlandse wetgeving is degene die het religieuze huwelijk afsluit (inzegent), zonder vooraf te zijn gegaan door een burgerlijk huwelijk, in principe strafbaar. Met een burgerlijk huwelijk worden de rechten en plichten van gehuwden binnen het kader van de Nederlandse wet beter gewaarborgd.

Als het gaat om huwelijksdwang en huwelijkse gevangenschap zien we een sterke link naar religieuze huwelijken. Huwelijken die alleen religieus zijn gesloten worden als zodanig niet erkend door de Nederlandse overheid. Het religieuze huwelijk kan niet worden ontbonden door de Nederlandse wettelijke echtscheiding. Wel kan de Nederlandse rechter zich uitspreken over de vraag of er een onrechtmatige daad gepleegd wordt door het weigeren van een scheiding. Hiervoor is het inschakelen van een ter zake kundig advocaat noodzakelijk.

Ontbinding van het religieuze huwelijk

Het ontbinden of nietig verklaren van een gesloten religieus huwelijk verschilt per religie, religieuze groep of kerkgenootschap. Zo kennen protestanten geen ceremonie voor huwelijksontbinding. Katholieken en joden kunnen zich wenden tot een kerkelijke of rabbinale rechtbank (in binnen- of buitenland). Moslims die hun religieuze huwelijk willen laten ontbinden, wenden zich vaak tot verschillende religieuze autoriteiten, zowel in Nederland als in het buitenland. In sommige landen kunnen religieuze huwelijken (na registratie of via schriftelijk bewijs van het bestaan ervan) ook ontbonden worden door een formele religieuze rechtbank (bijvoorbeeld in Egypte). Vrouwen die leven in huwelijkse gevangenschap en willen scheiden kunnen dus op extra obstakels en belemmeringen stuiten. Zo is het bijvoorbeeld in de religieuze of nationale wetgeving van het land van herkomst en in sommige religies in geval van een echtscheiding bepaald dat de medewerking van de man nodig is.

Huwelijkse gevangenschap en de praktijk

Huwelijkse gevangenschap is een maatschappelijk probleem dat zich voordoet binnen religieuze gemeenschappen (joods, islamitisch, christelijk, hindoestaans), in het bijzonder bij gesloten (geloofs-) gemeenschappen van migranten en vluchtelingen. Huwelijkse gevangenschap kan langdurige en uiteenlopende gevolgen hebben voor het slachtoffer. Zo kan een procedure van ontbinding jaren duren. Als de man met de noorderzon is vertrokken heeft de vrouw blijvend geen vrijheid haar leven naar eigen wens in te

richten. Vaak gaat huwelijkse gevangenschap gepaard met veel stress en onzekerheid. Het kan vrouwen van alle opleidingsniveaus en sociale klassen treffen.

- Signalen en meldingen over huwelijkse gevangenschap kunnen in Rotterdam bij Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond binnen komen als onderdeel van andere vormen van huiselijk geweld. Dit gebeurt echter nog sporadisch. Om hoeveel gevallen het gaat is daarom moeilijk vast te stellen. De verhalen van sleutelpersonen en vrijwilligers uit diverse gemeenschappen geven wel aanleiding aan te nemen dat dit probleem zich in Rotterdam vaker voordoet dan dat we tot nu toe weten uit officiële meldingen. Het probleem is veelal verborgen en komt niet vaak naar buiten. Daarom is het voor professionals belangrijk om alert te blijven. Professionals en sleutelpersonen uit allerlei beroepsgroepen kunnen in aanraking komen met deze problematiek. Het uitzoeken van de mogelijkheden is maatwerk en vraagt doorzettingsvermogen bij betrokkenen.

Waarom het lastig kan zijn voor de vrouw om actie te ondernemen:

- Ook al is een vrouw naar burgerlijk recht gescheiden, dan kan de religieuze gemeenschap in Nederland of in het land van herkomst haar blijven zien als getrouwd en kan/wil of durft de vrouw geen nieuwe relatie aangaan. Zij zou dan overspel plegen in de ogen van geloof en gemeenschap. Dit kan leiden tot de gedachte dat scheiden geen zin heeft.
- In bepaalde landen kunnen vrouwen de voogdij over de kinderen verliezen bij een scheiding, vooral als zij besluiten te hertrouwen.
- In veel religieuze gemeenschappen heerst een taboe op echtscheiding en schrikt de 'slechte' status van gescheiden vrouw af. Dit zorgt voor angst en schaamte en heeft vaak tot gevolg dat deze vrouwen er van af zien om een echtscheidingsprocedure te starten.
- De financiële gevolgen van een echtscheiding kunnen voor veel vrouwen groot zijn. Vooral als er sprake is van economische afhankelijkheid van man en familie. Soms dreigt het risico dat zij in ruil voor een scheiding de gemaakte kosten op zich moeten nemen of financiële rechten opgeven (bruidsgift, recht op alimentatie, bezittingen).
- Vrouwen en mannen met een achtergrond van politieke vluchteling willen of durven niets meer met autoriteiten in het land van herkomst te maken te hebben.
- Er is vaak sprake van een verweving aan problemen. Huwelijkse gevangenschap hangt vaak samen met een gedwongen of (onder meer of minder druk) gearrangeerd huwelijk en kan vrouwen in een gedwongen isolement houden (verborgen vrouwen). Door de aanwezige dreiging van eengerelateerd geweld leeft iemand als een gevangene in eigen huis. Deze omstandigheden zijn veelal onzichtbaar voor de buitenwereld.

Let op: de situatie dat de vrouw het religieuze huwelijk wil voortzetten en de man niet, komt ook voor.

Praktijkverhalen van professionals en sleutelpersonen

“Vaak weten vrouwen niet wat hun rechten zijn. Ze worden weleens bedreigd met: ‘Dan worden je kinderen afgenomen en dan moet je terug naar je eigen land.’ En ik denk dat de schaamte ook wel meespeelt, dat ze het niet kunnen maken om gescheiden te zijn en om terug te komen bij hun familie, dat hun huwelijk mislukt is.”

‘Wanneer het gaat om huwelijkse gevangenschap in een (buitenlands) wettelijk huwelijk, noemen enkele professionals naast persoonlijke, ook praktische en financiële gevolgen. Reizen kan bijvoorbeeld een groot probleem worden, want een vrouw krijgt geen paspoort van de Iraanse ambassade als haar man geen reistoestemming heeft getekend. En die man heeft dus, zelfs al zou hij van goede wil zijn en zijn (ex-)vrouw willen helpen, meestal geen zin om naar de Iraanse ambassade te gaan om zulke dingen te regelen of is al lange tijd helemaal uit beeld en/of niet te traceren voor de vrouw.’

Uitspraak van de Rechtbank

Veroordeling van de man tot medewerking aan een echtscheiding naar sjiiitisch-islamitisch recht

Op 3 augustus 2016 deed de Rechtbank van Oost-Brabant een opmerkelijke uitspraak in een casus van huwelijkse gevangenschap. Niet zo zeer gericht op het opleggen van straf vanwege huwelijkse gevangenschap, maar op het plegen van een onrechtmatige daad. “Volgens de man kan een echtscheiding naar islamitisch recht alleen worden uitgesproken door een shariarechter en is de rechtbank Oost-Brabant daartoe niet bevoegd. De rechtbank oordeelt dat de rechter het huwelijk inderdaad niet kan ontbinden, maar dat wel de vraag kan worden beantwoord of de man een onrechtmatige daad pleegt ten opzichte van de vrouw door een scheiding te weigeren. En volgens de rechtbank is dat het geval.”

De weigering van de man daaraan vrijwillig mee te werken is in dit geval jegens de vrouw onrechtmatig. De vrouw wordt namelijk gedwongen in het religieuze huwelijk te blijven, wat haar bijvoorbeeld beperkt in haar mogelijkheden om een nieuwe relatie aan te gaan. Deze beperking van haar vrijheid om haar leven naar eigen wens in te richten wordt niet gerechtvaardigd door de wens van de man om de bruidsgift terug te ontvangen, wat in dit geval de enige reden is voor de man om zijn medewerking aan een scheiding te weigeren.

Bron: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBOBR:2016:4140>

Wat kunt u doen bij huwelijkse gevangenschap?

Krijgt u signalen of hoort u verhalen van huwelijkse gevangenschap?

Praat met de vrouw (of man, of andere betrokkenen), inventariseer de feiten en bespreek die met bijvoorbeeld een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en neem contact op met een gespecialiseerde advocaat (familie- en echtscheidingsrecht).

Let op:

Het is altijd belangrijk om het delen van informatie in kleine kring te houden, vanwege het risico dat informatie ongewild toch naar buiten lekt en tot meer problemen voor het slachtoffer leidt.

Bel (eventueel anoniem) met Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond 0800-2000. U krijgt er advies, of kunt een melding doen. Bij Veilig Thuis werken (ook) deskundigen op het gebied van schadelijke traditionele praktijken.

Direct gevaar

Is er direct gevaar en risico van geweld en schadelijke traditionele praktijken?

Bel dan 112!

Meer informatie

Informatieblad schadelijke traditionele praktijken
Informatieblad huwelijksdwang en achterlating
Informatieblad verborgen vrouwen
Informatieblad vrouwelijke genitale verminking
Informatieblad Wat zegt de wet?

www.rotterdam.nl/schadelijketraditionelepraktijken

Belangrijke websites

www.huwelijkswangenafterlating.nl
www.trouwentegenjewil.nl
www.movisie.nl
www.ind.nl Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) Voor informatie over legaal en illegaal verblijf en huiselijk geweld, eergeerelateerd geweld, mensenhandel, achterlating. En bij vragen over een verblijfsvergunning.
Juridisch loket Rotterdam: www.juridischloket.nl/rotterdam

Advies over juristen/advocaten om contact mee op te nemen:

Wilt u advies omtrent het contact opnemen met een jurist of advocaat die in dit thema is gespecialiseerd, mail dan naar sleutelpersonen@rotterdam.nl.

Dit informatieblad is onderdeel van het Actieprogramma Veilig Thuis (2015-2018) Rotterdam en is bedoeld voor Rotterdamse professionals en sleutelpersonen die bij hun contacten te maken krijgen met mogelijke slachtoffers van schadelijke traditionele praktijken.